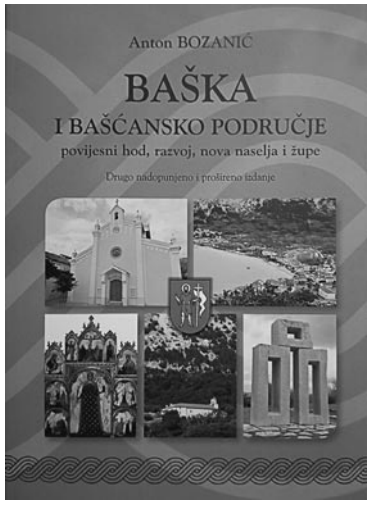

Anton Bozanić, ***Baška i bašćansko područje, povijesni hod, razvoj, nova naselja i župe***, (drugo nadopunjeno i prošireno izdanje), Baška: Općina Baška (izvršni nakladnik Glosa d. o. o. Rijeka), 2023.

„Baška sa svojim okruženjem, jedno od najstarijih krčkih naselja, smjestila se na jugoistočnom kraju otoka Krka, oko i iznad luke i pokraj duge pješčane plaže. Povoljni prirodni uvjeti uz plodnu kotlinu bogatu izvorima vode, brdoviti predjeli pogodni za ispašu i more, a povrh svega blaga klima, omogućili su život na bašćanskom području već od najstarijih vremena." Ovim je riječima dr. sc. Anton Bozanić opisao Bašku i bašćansko područje te o njima napisao monografiju *Baška i bašćansko područje, povijesni hod i drevna župa*, objavljenu u izdanju Općine Baška 2017. godine, dok je izvršni nakladnik bila Glosa d. o. o. iz Rijeke. Izdanje je imalo ukupno 179 stranica. Sada je pred nama drugo, nadopunjeno i prošireno izdanje monografije, naslovljeno *Baška i bašćansko područje, povijesni hod, razvoj, nova naselja i župe*. Na ukupno 195 stranica teksta, slikovnih priloga i druge građe predstavljena je povijest Baške i njezina područja.

U *Prigodnom slovu* mr. sc. Toni Juranić, načelnik Općine Baška, monografiju definira kao „sveobuhvatnu povijest bašćanskoga područja", dok mons. mr. sc. Ivan Milovčić, župnik Župe sv. Ivana Krstitelja u Baški, za nju kaže da je na tragu „očuvanja i učvršćenja identiteta bašćanske kotline". Slijedi nešto opsežniji autorski proslov te četiri velika i sadržajna poglavlja. Prvo poglavlje posvećeno je tisućljetnoj bašćanskoj jezgri i okolnom području, u kojem se opisuju smještaj, naziv mjesta, stara jezgra i razvojni put, stanovništvo te naselja bašćanskoga područja (Jurandvor,

Batomalj, Draga Bašćanska i Stara Baška), a upozorava se i na administrativno uređenje bašćanskoga područja.

U drugom poglavlju kroz povijesne mijene prikazuje se bašćansko područje nekada i danas. Od tragova najstarijega doba, preko razdoblja Rimskoga Carstva (9. – 480.) i doba Bizanta i hrvatskih vladara, s naglaskom na staroslavenski jezik i glagoljicu u Baški (480. – 1118.), do vremena Krčkih knezova Frankapana/Frankopana (1118. – 1480.) i Mletačke Republike (1480. – 1797.), autor nas provodi kroz osnovne koordinate političke povijesti ovoga prostora. Slijedi „dugo" 19. stoljeće, koje započinje kratkim austrijskim razdobljem (1797. – 1805.) i francuskom vladavinom (1805. – 1813.) te se nastavlja drugom austrijskom vladavinom (1813. – 1918.). Potonje je razdoblje prikazano kroz kulturu i prosvjetu te gospodarski razvoj, s naglaskom na činjenicu da je krčka brodogradnja krenula iz Baške. Tu je djelovala i Pomorska škola (1910. – 1912.), a brodarstvo je također bilo na vrhuncu svoje moći. I počeci turizma u Baški datiraju iz toga doba, a 1904. godine dolazi do osnutka *Društva za poljepšanje mjesta i mjestne čistoće*. S pravom se ukazuje na činjenicu da su „domaći ljudi s iskustvom rada izvan mjesta, posebice u Rijeci i Puli, osmislili turistički razvoj mjesta, a ne Česi kako mnogi jednostrano pišu".

Slijedi teško razdoblje Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.) te talijanska okupacija (1918. – 1921.) s „Krvavim Božićem" u Baški, kada su svoj krvavi pohod na Bašćanima izvršili D'Annunzijevi arditi na Božić 1920. godine. Okončanjem talijanske okupacije otok Krk i Baška ulaze u sastav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije (1921.–1941.). U ovom su potpoglavlju prikazani društveni i crkveni život te gospodarstvo toga vremena. Teško razdoblje Drugoga svjetskog rata (1941. – 1945.) opisano je kroz bombardiranje Baške i poginule u ratu. Razdoblje Federativne Narodne Republike Jugoslavije/Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1945. – 1991.) prikazano je kroz novonastale prilike, odlazak mještana Drage Bašćanske u Australiju te usmjereni razvoj gospodarstva, turizma i ugostiteljstva. Neovisna i demokratska Republika Hrvatska (od 1991. godine) prikazana je kroz formiranje samostalne Općine Baška i općinske načelnike. Istaknuti su značajni infrastrukturni zahvati i turistički razvoj koji obilježavaju današnju Bašku.

O crkvenom ustroju podrobno se govori u trećem poglavlju, naslovljenom „Drevna bašćanska župa i osnutak novih župa“. Najprije su prikazani crkveno uređenje i osnivanje Župe Baška, a potom župnici i kapelani, odnosno župni vikari u Baški, te svećenici rodom iz Baške i umrli svećenici. Razdvajanjem jedinstvene bašćanske župe stvorene su još dvije nove župe, a to su Župa Draga Bašćanska i Župa Stara Baška. Popisani su kurati, župnici i upravitelji te svećenici rodom iz Drage Bašćanske, kao i kurati, župnici i upravitelji Župe Stara Baška. Posebno je opisana župna crkva kao središnje mjesto okupljanja vjernika. Prethodila joj je prvotna župna crkva sv. Ivana Krstitelja u Baški kod staroga kaštela, dok je nova župna crkva Presvetoga Trojstva – Svete Trojice izgrađena u samome mjestu. O njoj autor s pravom piše kao o čuvarici i njegovateljici kulturnoga i umjetničkoga blaga te iznosi podatke o njezinu zvoniku, koji čini lijepu vizuru mjesta. U nastavku ovoga poglavlja riječ je o župnoj crkvi sv. Elizabete u Dragi Bašćanskoj i festivnoj crkvi sv. Križa u Jurandvoru. Potom su popisane i opisane ostale crkve i kapele, a napose crkve u funkciji: crkva sv. Antuna Pustinjaka, crkva sv. Mihovila, kapela sv. Marka, kapela sv. Nikole u Batomlju, crkva sv. Lucije u Jurandvoru te crkva i svetište Majke Božje Goričke. Također su evidentirane napuštene crkve i kapele, locirane oko stare gradske jezgre u Baški, potom bliže novom naselju uz more, kao i nova otkrića ranokršćanskih bazilikalnih crkava.

Vrlo važni podatci i saznanja iznose se u četvrtom poglavlju o bašćanskom kulturnom nasljeđu. Prije svega, riječ je o staroslavenskom bogoslužju i glagoljici. Bašćanska ploča tu zauzima prvo i najvažnije mjesto. No govori se i o uređenju kompleksa opatije sv. Lucije, potom o Bašćanskoj stazi glagoljice, ostalim glagoljskim natpisima i glagoljskim rukopisima, dok se zasebno obrađuju bratovštine kao vjerske, dobrotvorne i društvene udruge vjernika. U ovom su poglavlju popisane „Istaknute osobe bašćanskoga područja“ prema nekoliko kriterija. Tako su izdvojene osobe koje su djelovale na području glagoljice (npr. Petar Dorčić, Vinko Premuda, Vjekoslav Štefanić), potom osobe koje su djelovale u vrijeme buđenja nacionalne svijesti, s naglaskom na parlamentarni rad u 19. stoljeću, zatim one koje su djelovale u svećeničkom zvanju i biskupskoj službi, u znanosti i kulturi te u brizi za opće dobro u novije vrijeme,

kao i osobe zaslužne za gospodarski razvoj, napose u brodarstvu, brodogradnji i turizmu.

Na kraju monografije nalaze se „Kronologija važnijih zbivanja u Baški i na bašćanskom području“, sažetci (Summary, Riassunto, Zusammenfassung), popis izvora i literature te bilješka o autoru.

Na koncu, vrednujući ovu monografiju, možemo se u potpunosti složiti s ocjenom prof. dr. sc. Julije Lozzi Barković s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, koja je kao recenzentica zapisala sljedeće: „Knjiga *Baška i bašćansko područje – povijesni hod, razvoj, nova naselja i župe* (izdanje 2023.), autora Antona Bozanića, svećenika i povjesničara, predstavlja vrijedan doprinos u istraživanju i sintetiziranju dosadašnjih i novijih spoznaja o društvenoj i crkvenoj povijesti te suvremenosti Baške i okruženja, čiju je materijalnu i duhovnu baštinu obilježio dolazak Hrvata, gradnja kaštela i crkve na brdu sv. Ivana. Također i djelovanje benediktinaca u opatiji sv. Lucije, potvrđujući vjekovnu povezanost stanovništva uz vjeru i Crkvu, uz slavenski jezik i glagoljicu u bogoslužju i svakodnevnom životu...“.

Tomislav GALOVIĆ